

Η εκμάθηση του ελληνικού αλφάβητου

Ευθυμιάδης Γιώργος, Δάσκαλος Π.Ε. 3/θ Δημοτικού Σχολείου Δήμυνας

Οι ξενόγλωσσοι σπουδαστές της Νέας Ελληνικής γλώσσας έχουν ν' αντιμετωπίσουν πολλά και ποικίλα προβλήματα στη διάρκεια της εκμάθησης της γλώσσας. Μια από τις πρώτες δυσκολίες με τις οποίες έρχονται αντιμέτωποι είναι το ελληνικό αλφάβητο, εξαιτίας της αισθητής διαφοράς του από το λατινικό. Το πρόβλημα της εκμάθησης του αλφαβήτου έχει δυο σκέλη: το φωνολογικό από τη μια και το γραφολογικό από την άλλη.

Από την τεταρτοετή εμπειρία μου ως δάσκαλος των Νέων Ελληνικών στη Λαϊκή Επιμόρφωση, (Volkshochschule), στην πόλη Rosenheim της Ο.Δ. Γερμανίας, παρατήρησα ότι ένας μεγάλος αριθμός μαθητών αδυνατούσε να παρακολουθήσει τα μαθήματα από ένα σημείο και μετά διότι είχαν πολλές ελλείψεις που οφείλονταν στη μη σωστή εκμάθηση του αλφαβήτου. Υπήρχαν επίσης μαθητές που ενώ μιλούσαν ελληνικά σε ένα πολύ καλό επίπεδο, δεν είχαν ποτέ αποφασίσει ν' ασχοληθούν με τη συστηματική εκμάθηση της γλώσσας, γιατί, όπως έλεγαν, το αλφάβητο ήταν πολύ δύσκολο.

Ένας προχωρημένος μαθητής μου, καθώς έθεσα κάποτε αυτόν τον προβληματισμό, με ρώτησε γιατί να μην υπάρχει κάποιος τρόπος, να μαθαίνει το αλφάβητο ένας ξενόγλωσσος, όπως περίπου μαθαίνουν τα παιδιά της πρώτης τάξης του Δημοτικού Σχολείου. Αυτό μας έβαλε σε σκέψεις κι αρχίσαμε να επεξεργαζόμαστε μια μέθοδο που να είναι παρόμοια με τη μέθοδο του "αλφαβηταρίου" από τη μια, και από την άλλη να είναι προσαρμοσμένη σε ενήλικες που ήδη κατέχουν τους μηχανισμούς ανάγνωσης και γραφής της μητρικής τους γλώσσας.

Τα κύρια χαρακτηριστικά της μεθόδου είναι σε πρώτο βαθμό ότι έχουν χρησιμοποιηθεί λέξεις ελληνικής προέλευσης που υπάρχουν στη γερμανική γλώσσα, καθώς και λέξεις άλλης προέλευσης που υπάρχουν και στις δυο γλώσσες και σημαίνουν το ίδιο (π.χ. computer). Έτσι πετυχαίνουμε τις ίδιες σχεδόν συνθήκες που ισχύουν και για το μαθητή της πρώτης δημοτικού που μαθαίνει πρώτη ανάγνωση και γραφή, δεδομένου ότι ο τελευταίος κατανοεί τα σημαίνόμενα, διότι είναι η μητρική του γλώσσα. Ο γερμανόφωνος σπουδαστής διευκολύνεται από την παραπάνω επιλογή των λέξεων, γιατί δε χρειάζεται να "μεταφράσει" στη γλώσσα του το λεξιλόγιο. Για παράδειγμα, όταν βλέπει και ακούει τη λέξη "άτομο ή "κακάο", (άτομο και κακάο αντίστοιχα στα γερμανικά) καταλαβαίνει περί τίνος πρόκειται και δε χρειάζεται να καταβάλει πρόσθετη προσπάθεια ν' αποστηθίσει το λεξιλόγιο. Έτσι, επικεντρώνεται μόνο στην εκμάθηση των γραμμάτων και των φθόγγων (βλ. γραφική απεικόνιση 1).

Σε δεύτερο βαθμό, τα γράμματα του ελληνικού αλφαβήτου έχουν χωριστεί σε οκτώ επίπεδα. Τα κριτήρια για την επιλογή αυτή έχουν σχέση με τις φωνολογικές και γραφολογικές διαφορές ανάμεσα στις δύο γλώσσες και είναι τα εξής:

- Γράφημα (στην κεφαλαιογράμμη γραφή) και φώνημα όμοιο και στις δυο γλώσσες.
- Όμοιο φώνημα αλλά διαφορετικό γράφημα.
- Όμοιο γράφημα αλλά διαφορετικό φώνημα.
- Γράφημα και φώνημα διαφορετικό.

Πιο συγκεκριμένα τα επίπεδα είναι τα εξής:

Στο πρώτο επίπεδο έχουμε τα γράμματα A, M, K, I, N, O, T, E. Εδώ τόσο το γράφημα όσο και το φώνημα είναι όμοια στη γερμανική και στην ελληνική γλώσσα. Οι λέξεις προσφέρονται πρώτα γραμμένες με κεφαλαία και μετά με μικρά και ταυτόχρονα γίνεται εξήγηση του τονισμού και της μικρογράμματος γραφής. Πριν όμως ξεκινήσουμε με αυτό το επίπεδο, ο μαθητής ενθαρρύνεται να διαβάσει μερικές λέξεις που είναι γραμμένες με κεφαλαία και να προσπαθήσει να “μαντέψει” τι σημαίνουν, αφού τον βοηθήσουμε με τον τονισμό. Έτσι παίρνει θάρρος και ξεπερνά τους πρώτους ενδοιασμούς που του δημιουργεί το ελληνικό αλφάβητο.

Στο δεύτερο επίπεδο έχουμε τα γράμματα που τα φωνήματα τα οποία αντιπροσωπεύουν, υπάρχουν και στη γερμανική. Αλλάζει μόνο το γράφημα. Έτσι σ’ αυτή τη φάση οι σπουδαστές μαθαίνουν τα γράμματα Σ, Λ, Π, Ω, Ξ, Φ και Ψ. Οι ασκήσεις που ακολουθούν μετά την εισαγωγή των νέων γραμμάτων βασίζονται κατά κύριο λόγο στις ήδη δοσμένες λέξεις αλλά και σε άλλες, πότε γραμμένες με κεφαλαία και πότε με μικρά και ο μαθητής καλείται να τις ξαναγράψει από τα κεφαλαία στα μικρά και το αντίστροφο και να “μαντέψει” τι σημαίνουν οι λέξεις αυτές στα γερμανικά.

Στο τρίτο επίπεδο έχουμε αυτά τα γράμματα τα οποία υπάρχουν και στο γερμανικό (λατινικό) αλφάβητο που όμως διαφέρουν φωνολογικά, δηλαδή τα H, B, Y, P, Z. Εδώ επίσης εισάγεται και το οριστικό άρθρο και οι κυριότερες καταλήξεις στα τρία γένη των ουσιαστικών και από τώρα ο μαθητής μαθαίνει τις λέξεις με το άρθρο τους.

Στο τέταρτο επίπεδο έχουμε τα γράμματα Δ και Θ, δυο γράμματα εντελώς νέα τόσο από φωνολογικής όσο και από γραφολογικής απόψεως για το γερμανόφωνο σπουδαστή. Η προφορά αυτών των φωνημάτων εξηγείται με αναφορά στην αγγλική και συγκεκριμένα παραλληλίζεται με το φώνημα [th] στις λέξεις *this* και *think* αντίστοιχα.

Στο πέμπτο επίπεδο έχουμε το γράμμα X το οποίο παρουσιάζει την ιδιαιτερότητα ότι αντιπροσωπεύει δυο φωνήματα, ένα υπερωικό και ένα ουρανικό.

Στο έκτο επίπεδο έχουμε αφήσει το γράμμα Γ διότι σύμφωνα με την εμπειρία μας είναι το δυσκολότερο από φωνολογικής πλευράς ενώ από την άλλη παρουσιάζει και αυτό μια διαφοροποίηση σε υπερωικό και ουρανικό, όπως το X και είναι επίσης γραφολογικά νέο.

Στα δυο τελευταία επίπεδα εξετάζονται τα δίψηφα φωνήεντα και τα δίψηφα σύμφωνα αντίστοιχα. Στα δίψηφα σύμφωνα εξετάζονται αναλυτικά οι βασικοί συνδυασμοί και αναφέρονται οι δευτερεύοντες (σμ, γχ, μπ κ.ά.).

Οι ασκήσεις χωρίζονται σε τρεις κατηγορίες. Η πρώτη περιλαμβάνει ορισμένες ασκήσεις που επαναλαμβάνονται σε κάθε κεφάλαιο, “ρουτίνας” θα λέγαμε, όπου ο μαθητής εξασκείται γραπτά και προφορικά στα νέα γράμματα και στο νέο λεξιλόγιο που έχει μάθει. Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει ασκήσεις με λέξεις στις οποίες όπως αναφέραμε προσπαθεί να “μαντέψει” τη σημασία τους και παράλληλα εξασκείται στη μικρογράμματος και κεφαλαιογράμματος γραφή. Η τρίτη κατηγορία τέλος αποτελείται από ασκήσεις που έχουν κάποιο θεματικό περιεχόμενο, π.χ. βοτανική, τεχνολογία, χημεία κ.τ.λ.

Στο τέλος ακολουθούν ασκήσεις εμπέδωσης μέσα από μια ποικιλία εργασιών με θέματα παρμένα από τη γεωγραφία, την ελληνική κουζίνα, την ελληνική ιστορία και μυθολογία, τη μουσική και την επιστήμη. Θέματα στα οποία το λεξιλόγιο είναι λίγο ή πολύ γνωστό σ' αυτόν που έχει ταξιδέψει στην Ελλάδα ή έχει έλθει σε επαφή με την ελληνική κουλτούρα και τον πολιτισμό. Στην τελευταία άσκηση, που έχει θέμα τις επιστήμες, γίνεται μια εξήγηση του όρου με αναφορά στο πρώτο συνθετικό της λέξης (π.χ.: *ανθρωπολογία < άνθρωπος*). Είναι η πρώτη φορά που οι μαθητές μαθαίνουν “καθαρά” ελληνικές λέξεις και πιστεύουμε είναι ο σύνδεσμος πλέον ανάμεσα στη μέθοδο αυτή για την εκμάθηση του αλφαβήτου και στη μέθοδο που θ' ακολουθήσει μετά για τη συστηματική εκμάθηση της γλώσσας.

Η μέθοδος δοκιμάστηκε σε δυο φάσεις στη Λαϊκή Επιμόρφωση της πόλης του Rosenheim. Στην πρώτη φάση επισημάνθηκαν κάποια προβλήματα που προέκυψαν, κυρίως φωνολογικά και όσον αφορούσε στη σειρά εκμάθησης των γραμμάτων και των επιλεγμένων λέξεων που παρουσίασαν δυσκολίες στους μαθητές. Μετά τις απαραίτητες αλλαγές και την έκδοση του ανάλογου βιβλίου εργασίας δοκιμάστηκε επιτυχώς σε μια δεύτερη φάση την επόμενη χρονιά με το καινούριο τμήμα των αρχαρίων και έκτοτε συνεχίζει να διδάσκεται στη Λαϊκή Επιμόρφωση του Rosenheim. Έχει εισαχθεί σ' έναν προπαρασκευαστικό κύκλο μαθημάτων για τα Νέα Ελληνικά και η διάρκεια της διδασκαλίας είναι περίπου 8 έως 10 διδακτικά δίωρα. Γίνεται τον Απρίλιο με Μάιο, ούτως ώστε οι αρχάριοι που ξεκινούν τον επόμενο Σεπτέμβρη να έχουν άριστη γνώση του αλφαβήτου, κι έτσι ο διδάσκων να μπορέσει να ξεκινήσει με το εκάστοτε βιβλίο χωρίς να εμπλέκεται με διαδικασίες εκμάθησης του αλφαβήτου στην αρχή του διδακτικού έτους. Επίσης η μέθοδος προσφέρεται και γι' αυτούς που θα ήθελαν να μάθουν μόνοι στο σπίτι. Προϋπόθεση γι' αυτό όμως θα ήταν η κυκλοφορία μιας κασέτας για την εξάσκηση στην προφορά. Η δυνατότητα ηχογράφησης μιας κασέτας εξετάζεται για την ώρα από τον εκδότη του βιβλίου.

Δε θεωρήσαμε σκόπιμο να αναφέρουμε και να εξετάσουμε όλες τις φωνολογικές ιδιαιτερότητες της ελληνικής γλώσσας. Για παράδειγμα τα αλλόφωνα του φωνήματος [i] ή του [k] ή του [j]. Έχουν καταγραφεί μόνο εκείνα τα οποία κατά τη γνώμη μας είναι απαραίτητα για ένα ξεκίνημα. Τις δευτερεύουσες φωνολογικές ιδιαιτερότητες μπορεί ο δάσκαλος της Νέας Ελληνικής να τις διδάξει εν καιρώ. Επίσης, διδάσκονται σε περιορισμένο βαθμό βασικοί γραμματικοί κανόνες όπως οι κανόνες του τονισμού, το οριστικό άρθρο, τα τρία γένη και οι καταλήξεις τους και τα διαλυτικά.

Τέλος, θα θέλαμε να προσθέσουμε ότι η επιλογή των ελληνικής προελεύσεως λέξεων αναδεικνύει τον πλούτο της γλώσσας μας, που παρότι είναι μια από τις ελάχιστες ομιλούμενες γλώσσες στο χώρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, εντούτοις δίνει μια ξεχωριστή και δυναμική παρουσία στο δυτικό πολιτισμό, δανείζοντας σε πολλές γλώσσες στοιχεία απαραίτητα για την ανάπτυξη του πολιτισμού, της τεχνολογίας και της επιστήμης. Χαρακτηριστική ήταν η έκπληξη των μαθητών όταν διαπίστωναν ότι ακόμη και λέξεις του καθημερινού τους λεξιλογίου είχαν ελληνική προέλευση.

Όπως είπαμε στην αρχή, η μέθοδος αυτή είναι προσαρμοσμένη στις φωνολογικές ανάγκες γερμανόφωνων σπουδαστών της ελληνικής γλώσσας. Κλείνοντας την εισήγηση αυτή, θα θέλαμε να διατυπώσουμε την ευχή να επεξεργαστούν και ν' αναπτυχθούν παρόμοιες μέθοδοι για άλλους ξενόγλωσσους ή και ακόμα μια μέθοδος που να απευθύνεται σε όλους. Όπως πολλοί εκτιμούν, τόσο Πανεπιστημιακοί όσο και δάσκαλοι της Νέας Ελληνικής, υπάρχει ένα αρκετά αυξημένο ενδιαφέρον για τη γλώσσα μας σε διεθνές επίπεδο. Χρειάζεται πολλή δουλειά, για να καταστήσουμε τη διδασκαλία των ελληνικών ως δεύτερη ή ξένη γλώσσα προσιτή, κατανοητή και ευχάριστη. Αρχίζοντας με το αλφάβητο, πιστεύουμε ότι εξουδετερώνουμε το πρώτο κιάλας εμπόδιο προσέγγισης.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

RUGE, H. (1997), *Grammatik des Neugriechischen Lautlehre, Formenlehre, Syntax*, Romiosini Verlag.

ΙΔΡΥΜΑ ΓΟΥΛΑΝΔΡΗΧΟΡΝ (1996), *Η Νέα Ελληνική ως Ξένη Γλώσσα Προβλήματα Διδασκαλίας*, Αθήνα.

ΠΡΟΚΟΠΙΔΗΣ, Χ. (1994), *Τα Ελληνικά στη Γερμανική Γλώσσα*, Κάκτος.